HE 231/2021 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuuleminen 17.2.2022

Apulaisprofessori Minna Zechner, Helsingin yliopisto

Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet

Sosiaalisen puuttuminen

- Hoiva ja vanhuus on typistetty terveydenhoidollisiksi asioiksi, sosiaalialan ammattilaisten (sosiaalityöntekijät, sosionomit) tai ikääntymisen ammattilaisten (gerontologisen sosiaalityön tekijät, geronomit) osaamisen tarvetta ei mainita.
  - Työntekijöiden kysynnässä pohditaan lähihoitajien ja sairaanhoitajien saatavuutta sekä hoiva-apulaisten, kotiavustajien ja hoitoapulaisten työkenttää.
- Palvelutarpeen arviointiin, asumisen ennakointiin ja palveluiden integrointiin on sosiaalityön ammattilaisilla annettavaa.
  - Palveluiden saannin kriteereitä ei saisi ohjata vain fyysiseen toimintakykyyn liittyvät tekijät. Esityksessä mainitaan yksinäisyys ja siitä johtuva pelko ja ahdistus (s. 64), muuten puhutaan kuitenkin "kotona suoriutumisesta" ja sen arvioinnista, mikä viittaa palveluntarpeen arviointiin fyysisen toimintakyvyn näkökulmasta RAI-arviointivälineistöstä huolimatta. Jäävätkö sosiaaliset ongelmat, kuten rahapelaaminen, päihteiden väärinkäyttö, mielenterveysongelmat, väkivalta ja kaltoinkohtelu huomiotta. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies (EOAK/4944/2019) painotti päätöksessään sitä, että kunnissa tulee kiinnittää huomiota myös siihen, kenellä on laissa säädetty oikeus laitos- ja palveluasumista koskevan päätöksen tekemiseen.
- Yhteisöllinen asuminen nimestään huolimatta vaikuttaa koostuvan lähinnä seinistä, sosiaalinen ja yhteisöllinen jäävät näkymättömiin.
  - Nykyisten palvelutalojen asukkaat kokevat usein yksinäisyyttä (Jansson ym. 2020)

Palveluiden kynnykset

- Palveluihin pääsy ja niistä toiseen ’eteneminen’ aiheuttaa huolta kun resurssit ovat niukat
  - Turva-auttamispalvelu ei saa olla este kotihoidolle
  - Teknologian käyttö ei saa olla este kasvokkaiselle kotihoidolle
  - Yöaikainen kotihoito ei saa hankaloittaa yhteisölliseen asumiseen tai ympärivuorokautiseen palveluasumiseen pääsyä
  - Yhteisöllinen asuminen tai omaishoidon saaminen siellä ei saa olla este ympärivuorokautiseen palveluasumiseen pääsemisessä
    - » SHL § 21 tarvitsee päivittäin vuorokaudenajasta riippumatta jatkuvaa hoitoa ja huolenpitoa tai vaativaa ammatillista hoitoa, joiden järjestäminen kotihoitona, omaishoitona, perhehoitona tai muulla tavalla ei ole mahdollista tai asiakkaan edun mukaista
  - Miten varmistetaan, että palvelusuunnitelmaa päivitetään riittävän usein?
    - » Ikääntyneillä on usein toimintakyvyn vajeita ja terveysongelmia, mutta niitä ei usein huomioida yhtäaikaisesti palvelusuunnitelmissa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita suunnitellaan erillään (Sund ym. 2004).

Asiakasmaksut

- Asiakasmaksujen kirjo ja suuruus ei helpotu yhteisöllisessä asumisessa. Yhteisölliseen asumiseen pääsee lähinnä paljon apua tarvitsevia henkilöitä, joilla on suuri määrä erilaisia ja eri tuottajien tarjoamia palveluita.
  - Kuka ja miten eri asiakasmaksuja (tukipalvelut, kotihoito, turva-auttamispalvelut) koordinoidaan, jotta niitä voidaan tarpeen mukaan alentaa?
    - » Asiakasmaksuja alennetaan harvoin ja moni hakee niiden kattamiseen toimeentulotukea (Vaalavuo 2018)
  - Miten varmistetaan, että ympärivuorokautisessa palveluasumisessa asukkaan rahat riittävät terveydenhuoltoon?
    - » AML § 7 asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön jää käyttövara, joka on pitkäaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen ja pitkäaikaisen perhehoidon asiakkaalle vähintään 164 euroa kuukaudessa. Vanhusasiamies ja SOSTE ry ehdottavat 250 euron käyttövaraa.
  - Miten ja kuka huolehtii asunnon asiat (esim. omistusasunnon myynti tai vuokraus) ja Kelan etuuksien hakemisen?
    - » AML 10 c § tuloista vähennetään asiakkaan todelliset asumismenot ennen pitkäaikaiseen ympärivuorokautiseen palveluasumiseen, pitkäaikaiseen perhehoitoon tai pitkäaikaiseen laitoshoitoon siirtymistä seuraavasti: 1) omistusasunnosta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut viimeisten kuuden kuukauden ajalta

Toivelistat

- Esityksessä on useita toiveiden tasolle jääviä seikkoja, kuten
  - Alan työntekijöiden riittävyys, vuosina 2016-2020 sairaanhoitajaksi ensisijaisesti hakeutuvien määrä on laskenut (Sairaanhoitajaliitto)
  - Teknologia kotihoitoa helpottavana, teknologian myötä lisääntyvä kirjaaminen koetaan kuormittavana (Olakivi ym. 2021)
  - Johtamiselle annettu vastuu ilman riittäviä keinoja (ks. Hoppania ym. 2021)
  - Hyvinvointialueiden mahdollisuus integroida palveluita
  - Työhyvinvoinnin edistämisen keinot
  - Omavalvonnan tehokkuus laadun varmistamisessa

Lähteet

- EOAK/4944/2019 Eduskunnan apulaisoikeusasiamies. Laitos- ja palveluasumisen laadun valvonta vanhustenhuollossa 20.4.2020.
- Hoppania, Hanna-Kaisa, Olakivi, Antero, Zechner, Minna & Näre, Lena (2021) Managerialism as a failing response to the care crisis. Teoksessa Lise Lotte Hansen, Hanne Marlene Dahl & Laura Horn (toim.) A care crisis in the Nordic welfare states?: Care work, gender equality and welfare state sustainability. Bristol: Policy Press, 110–119.
- Jansson, Anu, Karisto, Antti, & Pitkälä, Kaisu (2020). Vartoomista, korpeentumista, rämpimistä - palvelutalossa asuvien kokemuksia yksinäisyydestä. Gerontologia, 34(2), 117–134. https://doi.org/10.23989/gerontologia.85169
- Olakivi, Antero, Van Aerschot, Lina, Mathew Puthenparambil, Jiby & Kröger, Teppo (2021) Ylikuormitusta, lähijohtajan tuen puutetta vai vääränlaisia tehtäviä. Miksi yhä useammat vanhustyöntekijät harkitsevat työnsä lopettamista? Yhteiskuntapolitiikka 86(2), 141–154.
- Sairaanhoitajaliitto. Tilastotietoa sairaanhoitajista https://sairaanhoitajat.fi/ammatti-ja-osaaminen/tilastoja-sairaanhoitajista-2/
- Sund, Reijo, Nylander, Olli & Palonen, Tuula (2004) Ikääntyneiden kotihoidon asiakkaiden hoito- ja palvelusuunnitelma Kotkan informaatiojärjestelmien valossa. Yhteiskuntapolitiikka 69(4), 360–371.
- Vaalavuo, Maria (toim.) (2018) Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen kohdentuminen, vaikutukset ja oikeudenmukaisuus. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 30/2018. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.